

Д. В. Трейтак

ГРОМАДЯНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА СТРАТЕГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Анотація. У статті досліджено особливості формування громадянської ідентичності старшокласників у контексті сучасних соціокультурних і цифрових трансформацій. Актуальність теми зумовлена необхідністю переосмислення традиційних моделей громадянського виховання з урахуванням викликів цифрового середовища, глобалізаційних процесів і безпекових загроз, що постають перед Україною. У роботі здійснено теоретичне обґрунтування концептуальних засад громадянської ідентичності в цифрову епоху та визначено ефективні стратегії її реалізації в освітньому процесі. Під час дослідження використано методи теоретичного аналізу нормативно-правової бази України, систематизації новітніх зарубіжних наукових праць та узагальнення педагогічного досвіду в галузі цифрового громадянства. Результати дослідження демонструють, що в цифрову епоху громадянська ідентичність трансформується у багатовимірний конструкт, який поєднує національну самосвідомість із компетенціями цифрового громадянства. Виявлено дуалістичний вплив цифрового простору на соціалізацію старшокласників — поряд із розширенням можливостей для участі виникають ризики фрагментації ідентичності й маніпулятивного впливу. Визначено стратегії формування громадянської ідентичності в цифровому освітньому середовищі, серед яких виділено: проєктно-орієнтовану, дослідницьку, цифрово-комунікативну, медіаосвітню, партисипативну. Доведено, що ефективне формування громадянської ідентичності потребує інтегрованого підходу, який поєднує розвиток медіаграмотності з усвідомленою участю молоді у суспільно значущих цифрових практиках. Матеріали дослідження можуть бути використані викладачами, вчителями, науковцями, фахівцями у сфері молодіжної політики, аспірантами під час організації виховної роботи з молоддю, а також у розробці програм громадянського виховання та методичних рекомендацій для педагогів закладів загальної середньої освіти.

Ключові слова: громадянська ідентичність, цифровий простір, старшокласники, медіаграмотність, цифрове громадянство, електронна демократія.

Вступ. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується глибокими соціокультурними трансформаціями, зумовленими цифровізацією, глобалізаційними процесами й безпековими викликами. У цих умовах особливої актуальності набуває проблема формування громадянської ідентичності молодого покоління, зокрема старшокласників як майбутніх активних суб'єктів громадянського суспільства. Цифрове середовище суттєво впливає на про-

цеси соціалізації, самовизначення та формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді. Воно відкриває нові можливості для громадянської участі, але водночас створює ризики фрагментації ідентичності, маніпулятивного впливу й інформаційної дезорієнтації.

Актуальність формування громадянської ідентичності у старшокласників підтверджують положення низки нормативно-правових документів України. Так, Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської

ідентичності» визначає правові й організаційні засади формування громадянської ідентичності молоді, спираючись на національні цінності та принципи демократичного суспільства [1]. У Законі України «Про освіту» [2] наголошено на вихованні відповідального громадянина, здатного до свідомого суспільного вибору й дотримання демократичних цінностей, а Концепція розвитку громадянської освіти в Україні визначає громадянську ідентичність як інтегральний результат освітнього процесу, що поєднує знання, цінності, установки та практики громадянської поведінки [3].

З огляду на виклики сьогодення в Україні актуалізується потреба у формуванні громадянина, здатного до ефективної участі в демократичних процесах. Значної ваги набуває підготовка молоді до життя у співтоваристві європейських демократій. Водночас проблема концептуального осмислення громадянської ідентичності саме у взаємозв'язку із цифровими стратегіями її формування у старшій школі залишається недостатньо систематизованою.

Мета статті — теоретично обґрунтувати концептуальні засади громадянської ідентичності в цифрову епоху та визначити ефективні стратегії її формування у старшокласників в освітньому процесі.

Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити такі **завдання**:

- проаналізувати особливості формування громадянської ідентичності у контексті сучасних соціокультурних і цифрових трансформацій;
- охарактеризувати особливості формування громадянської ідентичності у старшокласників, враховуючи переваги та виклики цифрового простору;
- визначити й охарактеризувати стратегії формування громадянської ідентичності старшокласників у цифровому освітньому середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема громадянської ідентичності належить до міждисциплінарних напрямів сучасної науки й перебуває на перетині філософії, соціології, політології, психології та педагогіки. У сучасному науковому дискурсі громадянська ідентичність розглядається як складний феномен, який формується під впливом соціокультурного середовища, освітніх практик, політичних процесів і цифрової комунікації. Особливої актуальності ця проблема набула в умовах цифровізації

суспільства, глобалізації та сучасних безпекових викликів, які суттєво трансформують механізми соціалізації молодого покоління.

В українській педагогічній науці вагомий внесок у дослідження громадянської ідентичності належить І. Беху, який обґрунтовує її ціннісно-смыслову природу й розглядає громадянське самовизначення як результат морального розвитку особистості й цілеспрямованого виховного впливу освітнього середовища [4, с. 9]. На думку В. Кременя, громадянська ідентичність є стратегічною умовою консолідації демократичного суспільства й одним із ключових результатів сучасної освіти, яка має забезпечувати підготовку особистості до життя в інформаційному суспільстві та глобалізованому світі [5, с. 114]. Дехто з учених, як-от К. Журба й О. Пометун, акцентує увагу на взаємозв'язку громадянської та національної ідентичності, доводячи, що сучасна громадянська освіта повинна формувати в учнів стійкі демократичні цінності, відповідальність і готовність до участі в суспільному житті, особливо в умовах війни та післявоєнної відбудови України [6; 7]. Н. Іванець аналізує трансформацію громадянської освіти під впливом інформаційної війни та цифровізації, підкреслюючи важливе значення розвитку критичного мислення, інформаційної культури та медіаграмотності як передумови формування сучасної громадянської ідентичності [8].

Помітне місце у сучасних українських дослідженнях належить працям, присвяченим взаємозв'язку громадянської ідентичності з національною консолідацією та суспільною стійкістю. Так, Ю. Поліщук, аналізуючи результати соціологічних досліджень різних етапів російсько-української війни, доводить, що повномасштабна агресія стала каталізатором істотного зміцнення загальнонаціональної та громадянської ідентичності українців. Автор показує, що до традиційних маркерів громадянської ідентичності додалися нові практичні прояви громадянської позиції — волонтерська діяльність, добровольчий рух, національний спротив, громадянська солідарність та відповідальність за майбутнє держави, що значно посилює роль громадянської ідентичності як чинника національної безпеки [9].

Важливий педагогічний аспект проблеми представлено у дослідженні Л. Рябовол, яка розглядає шкільну громадянську освіту як провідний чинник утвердження громадянської

ідентичності учнів. Дослідниця обґрунтовує громадянську освіту як цілісну систему, що поєднує громадянські знання, практичний досвід громадянської участі, демократичні цінності й відповідне ставлення. Особливу увагу приділено створенню демократичного освітнього середовища, використанню інтерактивних методів навчання, проєктної діяльності й інформаційно-комунікаційних технологій як необхідних умов ефективного формування громадянської ідентичності школярів [10].

Політико-правові засади громадянської ідентичності розкрито у праці Ю. Руденко, яка обґрунтовує її існування на індивідуальному й колективному рівнях, а також проводить розмежування між національною, громадянською та державницькою ідентичностями. Автор підкреслює, що громадянська ідентичність формується насамперед через усвідомлення належності до громадянського суспільства, активну участь у демократичних процесах та прийняття спільних громадянських цінностей, що відповідає сучасним європейським підходам до розуміння громадянства [11].

А. Шмандровський обґрунтовує, що інститути громадянського суспільства відіграють роль посередника між національним культурним наративом і локальними громадськими практиками, забезпечуючи культурну стійкість, громадянську мобілізацію та відтворення національної ідентичності в умовах війни, глобалізації й інформаційних загроз [12]. До різних аспектів громадянського, національно-патріотичного й морального виховання також звертаються О. Барановська, П. Горностай, К. Журба, К. Кислюк, І. Петровська, С. Толочко та інші дослідники. У їхніх працях обґрунтовано необхідність інтеграції громадянської освіти з розвитком критичного мислення, національної свідомості, демократичної культури, медіаграмотності та соціальної активності учнівської молоді.

Значний внесок у розвиток теорії громадянської ідентичності зробили зарубіжні науковці. Одним із фундаментальних напрямів сучасних досліджень є концепція цифрового громадянства (digital citizenship), яка сформувалася на перетині громадянської освіти, цифрової культури та демократичної участі. М. Ріббл розглядає цифрове громадянство як систему відповідального, етичного та безпечного використання цифрових технологій, виділяючи дев'ять

взаємопов'язаних елементів, серед яких цифрова грамотність, цифрова безпека, цифрова комунікація, цифрові права й обов'язки [13]. М. Чой запропонувала концептуальну модель цифрового громадянства, яка інтегрує цифрові компетентності, громадянську активність, критичне мислення та демократичну участь особистості в мережевому суспільстві [14].

Суттєво переосмислили громадянську освіту в умовах цифрової трансформації В. Беннетт, Дж. Кане й Е. Ходжін. Зокрема, В. Беннетт доводить, що цифрові технології змінюють традиційні механізми громадянської участі молоді на мережеві форми взаємодії та комунікації [15]. Дж. Кане й Е. Ходжін обґрунтовують необхідність модернізації громадянської освіти відповідно до умов цифрової демократії, розвитку партисипативної культури й активної онлайн-участі молоді у суспільному житті [16]. М. Кім і Д. Чой встановили взаємозв'язок між рівнем сформованості цифрового громадянства, медіаграмотністю та готовністю молоді до відповідальної громадянської участі [17]. Дослідження Дж. Майерса демонструє, що онлайн-дискусії та цифрові освітні платформи можуть виступати ефективним середовищем для розвитку критичного мислення, глобального громадянства та спільного конструювання громадянських смислів за умови належного педагогічного супроводу [18]. П. Хадуонг зі співавторами доводить, що громадянська освіта є одним із визначальних чинників формування громадянської самоідентифікації старшокласників, розвитку відповідальності й усвідомлення власної ролі у демократичному суспільстві [19].

Отже, аналіз сучасної наукової літератури засвідчує високий рівень зацікавлення українських і зарубіжних дослідників проблемами громадянської ідентичності, цифрового громадянства, громадянської освіти та демократичної участі молоді. Водночас переважна більшість досліджень присвячена окремим аспектам цієї проблематики: розвитку громадянських компетентностей, цифрового громадянства, національної ідентичності або громадянської освіти. Тож подальшого теоретичного узагальнення потребують питання комплексного обґрунтування концептуальних засад і стратегій формування громадянської ідентичності старшокласників саме в умовах цифрової трансформації освітнього середовища. Це зумовлює актуальність представленого дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У сучасних умовах глобалізації та цифровізації суспільства проблема формування громадянської ідентичності набуває особливої актуальності. Громадянську ідентичність дослідники вважають важливим елементом соціалізації та інтеграції особистості у політичне й соціокультурне життя держави. У педагогічній науці вона розглядається як результат громадянської освіти і виховання, що передбачає формування в учнів системи знань про суспільство, державу та демократичні цінності, а також розвиток відповідних установок і моделей поведінки [14, с. 567]. Громадянська ідентичність розуміється як усвідомлення особистістю своєї належності до певної політичної спільноти, прийняття її цінностей, норм і соціальних практик. Такий підхід підкреслює значення соціальної інтеграції, громадянської солідарності й участі у суспільному житті. Зокрема, В. Беннетт зазначає, що громадянська ідентичність формується через взаємодію особистості із соціальними інститутами й участь у громадянських практиках, які можуть змінюватися під впливом суспільних трансформацій [15, с. 3].

Розвиток цифрових технологій і поширення інтернет-комунікації суттєво змінюють характер громадянської участі та формування громадянської ідентичності. Сучасна молодь дедалі частіше реалізує свою громадянську позицію через цифрові платформи, соціальні мережі й онлайн-спільноти. Цифровий простір створює нові можливості для обміну інформацією, обговорення суспільно важливих питань та організації громадських ініціатив. Завдяки цьому громадянська активність набуває нових форм, які виходять за межі традиційної політичної участі. Цифрові медіа сприяють формуванню нових моделей громадянської участі, які характеризуються більшою відкритістю, мережевістю та доступністю. У цьому контексті особливого значення набуває поняття цифрового громадянства (digital citizenship). Воно розглядається як здатність особистості відповідально, етично й ефективно використовувати цифрові технології для участі у громадському житті. Цифрове громадянство включає розвиток медіаграмотності, критичного мислення, цифрової етики та навичок безпечної поведінки в онлайн-середовищі [14, с. 568]. Формування цифрового громадянства є важливою умовою розвитку громадянської ідентичності сучасної молоді. Воно дає змогу поєднати

традиційні громадянські цінності з новими формами комунікації та соціальної взаємодії [17, с. 159]. Важливу роль у цьому процесі відіграють соціальні мережі й онлайн-комунікація, які створюють простір для обговорення суспільних проблем, поширення громадянських ініціатив і формування громадської думки. Соціальні мережі дають змогу молоді брати активну участь у громадських дискусіях, створювати власний контент і підтримувати соціальні рухи. У цифровому суспільстві виникають також нові форми громадянської участі, які доповнюють традиційні механізми політичної активності.

Зарубіжні дослідження доводять, що онлайн-дискусії є ефективним простором для критичного мислення, хоча і потребують специфічного педагогічного супроводу для досягнення глибинних рівнів когнітивної взаємодії. Аналіз досвіду використання онлайн-асинхронних дискусійних форумів як інструменту осмислення молоддю феномену громадянства в умовах глобалізації продемонстрував, що учасники активно обговорювали ключові питання та демонстрували здатність до спільного створення нових ініціатив [18, с. 603].

Проілюстровані форми участі сприяють розширенню можливостей громадянської активності молоді та формуванню нових моделей громадянської поведінки.

Варто зазначити, що формування громадянської ідентичності значною мірою залежить від вікових особливостей розвитку особистості. Юнацький вік, який охоплює період старшої школи, характеризується активним процесом самопізнання, становленням ціннісних орієнтацій і формуванням життєвої позиції. Саме у цьому віці відбувається інтенсивний розвиток соціальної та громадянської самосвідомості, зростає зацікавлення суспільними процесами, політичними подіями і соціальними проблемами. Старшокласники прагнуть визначити своє місце у суспільстві, сформувати власну систему цінностей і переконань. Сучасна громадянська освіта допомагає у розвитку критичного мислення, комунікативних навичок та здатності до громадянської участі [19, с. 190].

У сучасних умовах цифровізації особливою значення набуває розроблення ефективних стратегій формування громадянської ідентичності старшокласників. Результативність цього процесу залежить від поєднання педагогічних

Таблиця 1

Нові форми громадянської участі у цифровому середовищі

Форма участі	Характеристика	Приклади
Онлайн-активізм	Використання цифрових платформ для підтримки соціальних або політичних ініціатив	Інформаційні кампанії у соціальних мережах
Цифрові петиції	Онлайн-інструмент впливу громадян на державну політику	Електронні петиції до органів влади
Мережеві громадські ініціативи	Об'єднання громадян через інтернет для вирішення суспільних проблем	Волонтерські онлайн-спільноти
Онлайн-дискусії та форуми	Обговорення суспільно важливих питань у цифровому просторі	Освітні платформи, громадські форуми

умов, інноваційних освітніх підходів і цифрових технологій. Формування громадянської ідентичності старшокласників потребує створення цілісного педагогічного середовища, яке забезпечує інтеграцію ціннісних, когнітивних і діяльнісних компонентів громадянської освіти.

Однією з ключових умов є створення демократичного освітнього середовища, яке передбачає партнерську взаємодію між учителем і учнями. Інший важливий чинник — розвиток медіаграмотності, яка виступає основою критичного осмислення інформації та протидії маніпуляціям. У цифровому середовищі учні щоденно стикаються з великими обсягами інформації, що зумовлює необхідність формування навичок її аналізу, оцінювання та інтерпретації [14, с. 567]. Не менш значущою є інтеграція цифрових технологій, що дає змогу розширити можливості виховання та забезпечити практичну спрямованість процесу. Отже, педагогічні умови формування громадянської ідентичності повинні забезпечувати поєднання демократичних цінностей, цифрових компетентностей та активної участі учнів в освітньому процесі.

Ефективне формування громадянської ідентичності старшокласників у сучасних умовах передбачає гібридний характер діяльності. Вона поєднує офлайн-участь із цифровими формами взаємодії. Це значно розширює можливості соціалізації молоді та формування її громадянської позиції.

Однією з провідних є проєктно-орієнтована стратегія. Вона передбачає реалізацію соціальних і громадянських проєктів. У процесі такої діяльності учні набувають досвіду розв'язання реальних соціальних проблем, розвивають

навички співпраці, відповідальності та громадянської активності. Цифрові засоби при цьому розширюють межі проєктної діяльності, сприяючи залученню ширшої аудиторії та партнерів. Тісно пов'язана з нею дослідницька стратегія, яка передбачає вивчення суспільних проблем із подальшим пошуком шляхів їх вирішення. Вона передбачає використання цифрових джерел інформації, аналітичних інструментів і відкритих даних. В умовах цифрового суспільства актуальності також набуває цифрово-комунікативна стратегія, яка передбачає використання соціальних мереж, блогів, форумів та інших онлайн-платформ як інструментів громадянської участі. Учні можуть брати участь в онлайн-дискусіях, інформаційних кампаніях, створювати цифровий контент і долучатися до громадських ініціатив. Водночас важливо формувати відповідальне ставлення до цифрової взаємодії, а саме: дотримання етичних норм, цифрової безпеки та культури спілкування [16, с. 12].

Важливе місце посідає медіаосвітня стратегія, спрямована на розвиток критичного мислення, аналіз інформації та формування навичок протидії дезінформації. У межах цієї стратегії учні вчать оцінювати достовірність інформації, розпізнавати маніпулятивні техніки, аналізувати джерела й усвідомлювати вплив медіа на громадську думку. Не менш значущою є партисипативна стратегія, що передбачає залучення учнів до самоврядування, громадських і волонтерських ініціатив як в офлайн-, так і в онлайн-форматі. Подібна діяльність сприяє формуванню практичного досвіду громадянської участі. У цифровому середовищі ця стратегія реалізується через участь в електронних петиціях,

громадських платформах, онлайн-голосуваннях і цифрових громадських ініціативах.

Важливою складовою реалізації зазначених стратегій є використання сучасних цифрових інструментів. Вони забезпечують інтерактивність, доступність і практичну спрямованість навчального процесу, створюють умови для обговорення актуальних суспільних питань, розвитку аргументації та формування громадянської позиції. Інтерактивні освітні ресурси (симуляції, кейси, онлайн-ігри) дають змогу моделювати реальні соціальні ситуації та формувати практичні навички громадянської участі. Завдяки гейміфікації навчального процесу підвищуються мотивація та залученість учнів. Особливої уваги заслуговують громадянські онлайн-проекти, які

поєднують навчальну діяльність із реальною соціальною практикою [17, с. 163].

Доцільно також використовувати аналітичні цифрові інструменти, які допомагають учням досліджувати громадську думку, аналізувати соціальні тенденції та робити обґрунтовані висновки. Це сприяє розвитку доказового мислення та підвищує рівень громадянської компетентності.

Важливим аспектом є педагогічна підтримка з боку вчителя. Він виступає модератором цифрової взаємодії, наставником і партнером у процесі формування громадянської ідентичності учнів, тобто забезпечує створення безпечного освітнього середовища, підтримку відкритого діалогу та стимулювання активної участі кожного учня.

Таблиця 2

**Стратегії формування громадянської ідентичності
та їхні цифрові інструменти**

Стратегія	Основна мета	Форми діяльності	Цифрові інструменти	Очікувані результати
Проектно-орієнтована	Формування активної громадянської позиції через практичну діяльність	Реалізація соціальних проєктів, командна робота, вирішення локальних проблем	Google Workspace, Trello, Notion, Canva, платформи краудсорсингу	Розвиток відповідальності, навичок співпраці, громадянської активності
Дослідницька	Розвиток критичного мислення та аналітичних навичок	Дослідження соціальних проблем, аналіз даних, підготовка презентацій	Google Scholar, відкриті бази даних, онлайн-опитування, Canva	Формування інформаційної грамотності, здатності до аргументованого обґрунтування власної позиції
Цифрово-комунікативна	Залучення до громадянської участі через цифрову взаємодію	Онлайн-дискусії, участь у кампаніях, створення контенту	Соціальні мережі, форуми, блоги	Розвиток комунікативних навичок, цифрової культури
Медіаосвітня	Формування медіаграмотності й інформаційної стійкості	Аналіз медіаконтенту, перевірка фактів, розпізнавання фейків	FactCheck-платформи (StopFake, Snopes), медіаосвітні ресурси, YouTube	Розвиток критичного мислення, здатності оцінювати інформацію
Партисипативна	Формування досвіду громадянської участі	Учнівське самоврядування, волонтерство, громадські ініціативи	Платформи електронної демократії, петиції, онлайн-голосування	Розвиток соціальної відповідальності, участь у громадському житті
Рефлексивно-ціннісна	Усвідомлення власної громадянської позиції та цінностей	Ведення блогів, цифрових щоденників, портфоліо	Blogger, WordPress, Padlet, e-portfolio-платформи	Формування саморефлексії, особистісної ідентичності

Висновки. Дослідження дало змогу теоретично обґрунтувати концептуальні засади формування громадянської ідентичності старшокласників у контексті сучасних соціокультурних і цифрових трансформацій. Встановлено, що в умовах цифровізації громадянська ідентичність трансформується із відносно статичного соціального утворення у багатовимірний динамічний конструкт. Вона поєднує усвідомлення належності до держави і громадянського суспільства із цифровими компетентностями, навичками відповідальної онлайн-взаємодії та готовністю до активної громадянської участі.

На основі аналізу сучасних українських і зарубіжних досліджень визначено, що цифрове середовище має дуалістичний вплив на процес формування громадянської ідентичності старшокласників. З одного боку, воно створює нові можливості для розвитку громадянської активності, демократичної участі, співпраці, комунікації та реалізації соціальних ініціатив. З іншого — актуалізує ризики інформаційних маніпуляцій, алгоритмічної поляризації, дезінформації, формування інформаційних бульбашок і фрагментації ціннісних орієнтацій молоді. Саме тому розвиток медіаграмотності, критичного мислення та цифрової культури набуває

статусу невід’ємної складової сучасного громадянського виховання.

Основним результатом дослідження стало теоретичне обґрунтування комплексу взаємопов’язаних стратегій формування громадянської ідентичності старшокласників у цифровому освітньому середовищі. До них віднесено проєктно-орієнтовану, дослідницьку, цифрово-комунікативну, медіаосвітню та партисипативну стратегії, реалізація яких забезпечує інтеграцію громадянських цінностей, цифрових компетентностей і практичного досвіду громадянської участі. Показано, що ефективність згаданих стратегій значною мірою визначається створенням демократичного освітнього середовища, використанням цифрових платформ, розвитком партнерської взаємодії між учителем і учнями та залученням старшокласників до розв’язання реальних суспільно значущих проблем. Практична цінність отриманих результатів полягає в тому, що запропоновані стратегії можуть бути використані під час розроблення програм громадянської освіти, організації виховної роботи у ЗЗСО, підготовки методичних рекомендацій для педагогів, а також проектування цифрового освітнього середовища, спрямованого на розвиток громадянської ідентичності учнівської молоді.

Рис. 1. Модель стратегій формування громадянської ідентичності

Перспективи подальших досліджень безпосередньо впливають із отриманих результатів і пов'язані з експериментальною перевіркою ефективності запропонованих стратегій формування громадянської ідентичності старшокласників у цифровому освітньому середовищі, розробленням критеріїв, показників і діагностичного інструментарію для оцінювання рівнів її сформованості, а також визначенням педагогічних умов їх упровадження у практику діяльності закладів загальної середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності : Закон України від 13.12.2022 р. № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (дата звернення: 29.04.2026).
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 29.04.2026).
3. Про схвалення Концепції розвитку громадянської освіти в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.10.2018 р. № 710-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 29.04.2026).
4. Бех І. Д. Патріотичне і громадянське виховання: лінії зіткнення та розмежування. *Рідна школа*. 2016. № 8–9. С. 8–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2016_8-9_4 (дата звернення: 29.04.2026).
5. Кремень В. Г. Національна ідентичність як умова самоздійснення української нації. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2020. № 1. С. 113–116.
6. Пометун О. Навчання історії й громадянської освіти як чинник формування національної й громадянської ідентичності учнів в умовах війни та повоєнного розвитку України. *Український педагогічний журнал*. 2023. № 2. С. 62–72. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-2-62-72>.
7. Журба К., Шкільна І. Формування громадянської ідентичності студентів як умови національної солідарності у воєнний час. *Advanced Linguistics*. 2023. № 11. С. 146–153. DOI: <https://doi.org/10.20535/2617-5339.2023.11.277983>.
8. Іванець Н. В. Феномен громадянської освіти в умовах інформаційної війни: соціально-філософський аналіз : дис. ... д. філос. : 033 — Філософія. Київ, 2023. 216 с.
9. Поліщук Ю. Національна та громадянська ідентичності в Україні в умовах російсько-української війни: константи та зміни. *Політичні дослідження*. 2024. № 2 (8). С. 73–93. DOI: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-2-4>.
10. Рябовол Л. Шкільна громадянська освіта як чинник утвердження української громадянської ідентичності учнів. *Український педагогічний журнал*. 2024. № 3. С. 199–206. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-3-199-206>.
11. Руденко Ю. Громадянська ідентичність в Європі та Україні: теорія та практика формування. *Політикус*. 2023. № 2. С. 16–21. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2023-2.2>.
12. Шмандровський А. Формування культурної стійкості та національної ідентичності через інститути громадянського суспільства. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2025. № 2. С. 194–199. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2025.338927>.
13. Ribble M., Bailey G. Digital citizenship in schools: Nine elements all students should know. 3rd ed. International Society for Technology in Education, 2015.
14. Choi M. A Concept Analysis of Digital Citizenship for Democratic Citizenship Education in the Internet Age. *Theory & Research in Social Education*. 2016. Vol. 44, Issue 4. P. 565–607. DOI: <https://doi.org/10.1080/00933104.2016.1210549>.
15. Bennett W. L. Changing Citizenship in the Digital Age. *Civic Life Online: Learning How Digital Media Can Engage Youth* / ed. W. L. Bennett. The John D. and Catherine T. MacArthur Foundation Series on Digital Media and Learning. Cambridge, MA : The MIT Press, 2007. P. 1–24. DOI: <https://doi.org/10.1162/dmal.9780262524827.001>.
16. Kahne J., Hodgin E., Eidman-Aadahl E. Redesigning Civic Education for the Digital Age: Participatory Politics and the Pursuit of Democratic Engagement. *Theory & Research in Social Education*. 2016. Vol. 44, Issue 1. P. 1–35. DOI: <https://doi.org/10.1080/00933104.2015.1132646>.
17. Kim M., Choi D. Development of Youth Digital Citizenship Scale and Implication for Educational Setting. *Educational Technology & Society*. 2018. Vol. 21 (1). P. 155–171. URL: <http://www.jstor.org/stable/26273877>.
18. Myers J. P. Creating the digital citizen: students' co-construction of meaning for global citizenship during online discussions. *Asian Education and Development Studies*. 2022. Vol. 11, Issue 4. P. 592–605. DOI: <https://doi.org/10.1108/AEDS-09-2020-0218>.

19. Haduong P., Jeffries J., Pao A. et al. Who am I and what do I care about? Supporting civic identity development in civic education. *Education, Citizenship and Social Justice*. 2023. Vol. 19, Issue 2. P. 185–201.
DOI: <https://doi.org/10.1177/17461979231151616>.

References

1. Zakon Ukrainy Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhenia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti : pryiniaty 13 hrud. 2022 roku № 2834-IX [Law of Ukraine on the Basic Principles of State Policy in the Sphere of Establishing Ukrainian National and Civic Identity from December 13 2022, № 2834-IX]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy Pro osvitu : pryiniaty 5 veres. 2017 roku № 2145-VIII [Law of Ukraine on Education from September 5 2017, № 2145-VIII]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
3. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku hromadianskoi osvity v Ukraini vid 3 zhovt. 2018 roku № 710-r [Concept of Civic Education. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine from October 3 2018, № 710-r]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
4. Bekh, I. D. (2016). Patriotychne i hromadianske vykhovannia: linii zitknennia ta rozmezhuвання [Patriotic and civic education: Lines of intersection and differentiation]. *Ridna shkola — Native School*, 8–9, 8–10. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2016_8-9_4 [in Ukrainian].
5. Kremen, V. H. (2020). Natsionalna identychnist yak umova samozdiisnennia ukrainskoi natsii [National identity as a condition for self-realization of the Ukrainian nation]. *Pedahohichni innovatsii: idei, realii, perspektyvy — Pedagogical Innovations: Ideas, Realities, Prospects*, 1, 113–116 [in Ukrainian].
6. Pometun, O. (2023). Navchannia istorii y hromadianskoi osvity yak chynnyk formuvannia natsionalnoi y hromadianskoi identychnosti uchniv v umovakh viiny ta povoiennoho rozvytku Ukrainy [Teaching history and civic education as a factor in the formation of students' national and civic identity in the conditions of war and post-war development of Ukraine]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal — Ukrainian Pedagogical Journal*, 2, 62–72. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-2-62-72> [in Ukrainian].
7. Zhurba, K., & Shkilna, I. (2023). Formuvannia hromadianskoi identychnosti studentiv yak umovy natsionalnoi solidarnosti u voiennyi chas [Formation of students' civic identity as a condition of national solidarity in wartime]. *Advanced Linguistics*, 11, 146–153.
DOI: <https://doi.org/10.20535/2617-5339.2023.11.277983> [in Ukrainian].
8. Ivanets, N. V. (2023). Fenomen hromadianskoi osvity v umovakh informatsiinoi viiny: sotsialno-filosofskyi analiz [The phenomenon of civic education in the conditions of information warfare: socio-philosophical analysis]. *PhD thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
9. Polishchuk, Yu. (2024). Natsionalna ta hromadianska identychnosti v Ukraini v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny: konstanty ta zminy [National and civic identities in Ukraine under the conditions of the Russian-Ukrainian war: constants and changes]. *Politychni doslidzhennia — Political Studies*, 2 (8), 73–93.
DOI: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-2-4> [in Ukrainian].
10. Riabovol, L. (2024). Shkilna hromadianska osvita yak chynnyk utverdzhenia ukrainskoi hromadianskoi identychnosti uchniv [School civic education as a factor of strengthening the Ukrainian civic identity of students]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal — Ukrainian Educational Journal*, 3, 199–206.
DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-3-199-206> [in Ukrainian].
11. Rudenko, Yu. (2023). Hromadianska identychnist v Yevropi ta Ukraini: teoriia ta praktyka formuvannia [Civic identity in Europe and Ukraine: theory and practice of formation]. *Politykus — Politicus*, 2, 16–21.
DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2023-2.2> [in Ukrainian].
12. Shmandrovskyi, A. (2025). Formuvannia kulturnoi stiikosti ta natsionalnoi identychnosti cherez instytuty hromadianskoho suspilstva [Formation of cultural resilience and national identity through civil society institutions]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv — National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*, 2, 194–199.
DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2025.338927> [in Ukrainian].
13. Ribble, M., & Bailey, G. (2015). *Digital citizenship in schools: Nine elements all students should know* (3rd ed.). International Society for Technology in Education.
14. Choi, M. (2016). A Concept Analysis of Digital Citizenship for Democratic Citizenship Education in the Internet Age. *Theory & Research in Social Education*, 44 (4), 565–607.
DOI: <https://doi.org/10.1080/00933104.2016.1210549>.

15. Bennett, W. L. (2007). *Changing Citizenship in the Digital Age*. Civic Life Online: Learning How Digital Media Can Engage Youth. W. L. Bennett (Ed.). The John D. and Catherine T. MacArthur Foundation Series on Digital Media and Learning. Cambridge, MA : The MIT Press.
DOI: <https://doi.org/10.1162/dmal.9780262524827.001>.
16. Kahne, J., Hodgin, E., & Eidman-Aadahl, E. (2016). Redesigning Civic Education for the Digital Age: Participatory Politics and the Pursuit of Democratic Engagement. *Theory & Research in Social Education*, 44 (1), 1–35.
DOI: <https://doi.org/10.1080/00933104.2015.1132646>.
17. Kim, M., & Choi, D. (2018). Development of Youth Digital Citizenship Scale and Implication for Educational Setting. *Educational Technology & Society*, 21 (1), 155–171. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/26273877>.
18. Myers, J. P. (2022). Creating the digital citizen: students' co-construction of meaning for global citizenship during online discussions. *Asian Education and Development Studies*, 11 (4), 592–605.
DOI: <https://doi.org/10.1108/AEDS-09-2020-0218>.
19. Haduong, P., Jeffries, J., Pao, A., Webb, W., Allen, D., & Kidd, D. (2023). Who am I and what do I care about? Supporting civic identity development in civic education. *Education, Citizenship and Social Justice*, 19 (2), 185–201.
DOI: <https://doi.org/10.1177/17461979231151616>.

D. V. Treitiak

CIVIC IDENTITY IN THE DIGITAL AGE: CONCEPTUAL FOUNDATIONS AND IMPLEMENTATION STRATEGIES

Abstract. *The article explores the peculiarities of forming the civic identity of high school students within the context of contemporary socio-cultural and digital transformations. The relevance of the topic is driven by the need to rethink traditional models of civic education, considering the challenges of the digital environment, globalization processes, and security threats facing Ukraine. The study provides a theoretical substantiation of the conceptual foundations of civic identity in the digital age and identifies effective strategies for its implementation in the educational process. The research employs methods of theoretical analysis of Ukraine's regulatory framework, systematization of recent international scholarly works, and generalization of pedagogical experience in the field of digital citizenship. The findings demonstrate that in the digital age, civic identity transforms into a multidimensional construct that combines national self-awareness with digital citizenship competencies. The study reveals the dualistic impact of the digital space on the socialization of high school students: while expanding opportunities for participation, it simultaneously creates risks of identity fragmentation and manipulative influence. The article identifies strategies for forming civic identity in the digital educational environment, including project-oriented, inquiry-based, digital-communicative, media-educational, and participatory strategies. It is proven that effective civic identity formation requires an integrated approach that combines the development of media literacy with the conscious participation of youth in socially significant digital practices. The research materials can be utilized by lecturers, teachers, researchers, youth policy specialists, and postgraduate students in organizing educational work with youth, as well as in developing civic education programs and methodological recommendations for general secondary education educators.*

Keywords: *civic identity, digital space, high school students, media literacy, digital citizenship, e-democracy.*

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Трейтяк Дмитро Вячеславович — д. філос., старший науковий співробітник відділу національно-патріотичного виховання Інституту проблем виховання НАПН України, м. Київ, Україна, stevandthree@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3909-5062>

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Treitiak D. V. — D. of Philosophy (PhD), Senior Researcher, Department of National-Patriotic Education, Institute of Educational Problems of the NAPS of Ukraine, Kyiv, Ukraine, stevandthree@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3909-5062>

Рукопис надійшов до редакції / Received 07.05.2026

Рукопис прийнято до друку / Accepted 06.07.2026

Опубліковано / Available online 28.08.2026

Licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License